

Beke Sándor

Elégia a Hargitához

Hömpölyög, tart lefelé
a völgyben a Küküllő,
mint lassú, áttetsző láva,
szembejön velem
Zete vára alatt,
de a „súgóban” már repül,
s hívogató hangjával köszönt,
mint a havas hírnöke,
mint a szent hegy
örökké daloló tündérleánya.

Mintha itt születtem volna
a fenyves jászlában,
mintha nem is ismernék
más tájat s más világot,
mintha szikár ormodnak
testvére lennék,
gyermeki ámulattal
látogatóban
úgy megyek föl
hozzád vasárnap.

Piros a rét az orbáncfűtől,
„Jézus vére”
mintha folyna,
a szélben libeg, hullámszik
keresztül a dombon.
Olyan a rét, mint egy
hímzett takaró,
amit a természet
sok színes virággal
telerajzolt.

Lám, kiszáradtak
az út menti kerítések.

Porosak,
már lélekbe markolóak
— új színárnyalat ez
a hegyalji palettán.
Testvér, nincs olyan művész
az öreg féltekén,
aki ezt a színt
valaha is kikavarja.

A havasi kaszáló közepén,
a frissen levágott rendek közt,
a mezőn árva szomorúfűzfa
árnyéka andalog.
Mintha megállt
volna az élet:
a fa zöld bőré ágán
két kasza pihen,
s amint megcsillan,
a Nap fényével incselkedik,
huncutkodik, s pisolyog.

Rozsdabarna boglya tövében
pálinkát szürcsölgetnek
a székely legények,
s közben halkán,
halkan dudorásznak,
mintha kerülnék a munkát,
pedig nem,
a nagy melegben
pihennek szegények,
s szundikálnak.

Fennebb
a tavacska fején
oxigén-gyöngyökből
font koszorú;
ezt lásd meg, vendég,
ki erre jársz,
s elcsodálkozol:
piros pettyes
pisztrángok hasán
ezüstfehéren locsogó.

A vegyeserdők lombjai
egy régi, sötét
kunyhót rejtenek,
zsindelyes a fedele,
mint kis,
mézeskalács-háznak.
De hallom, szívszaggatva
hegedülnek ott —
pitvarában
szomorú tücsök
muzsikál bánatában.

Ahogy haladok
fölfelé az úton,
megszorul a szívem,
s az erdő alá nézek:
úgy tűnik,
mintha még
regélnének ott,
mintha a fenyők alatt
egy konyhaszéken ülve
ezelőtt száz évvel
elaludt volna a század —

Az Ivó-patakhhoz közel
játékba merült
gyermek futkorásznak.
Az új filegória mellett,
a kirakott tűzhelyen
füst táncol felfelé,
mozgást látok:
szalonnát sütnek
a serény édesanyák
meg a sürgő-forgó leányok.

Menta- s vadcsombor-legelőn
fürge, hosszú lábú szöcskék
pattannak játékosan
a fénysugárban.
Az éktelen melegben
egy őzike fel-felemeli a fejét,
mikor meglát,

---

de mintha itt se lennék,
a tücskök dalán
álmélikodik tovább —
ez az ő országa.

A híd alatti
alacsony vízesésben,
a korhadó fagyökér körül
virgonc habléányok
születnek a vízszugárban,
s ahogy világra jönnek,
fátyolt öltének magukra
s a hullámzó felszínen,
gyorsabban, mint az ár,
fehér ruhában
útra kelnek.

Hátranézek:
fehér lovacska üget felém,
patkója kopog a köves úton,
rajta kieresztett ingben
rövid gyepelőszarat fog
kezében egy apró legényke,
látom, büszkén fogja,
s úgy kaptat felfelé,
mintha ezen a vasárnapi napon
a havas alján
a világ kormányát
tartaná a kezében.

A szórfű között
zavartalan nyugalommal
piros tehenek legelésznek,
közeledtemre mélán
bámulnak az út felé;
míg a tarka borjú
hirtelen megugorja magát,
talán azért, mert szabad,
vagy talán azért,
mert a színes dongóval
kergetőzik élénken.

Fent az égi ringben
a két hegycsúcs között
összeszólalkoztak,
vitába szállnak,
majd egymásnak esnek
a szürke fellegek.
Isten tudja, mi leszen most
a nagy duhajkodásból —
rövid zápor zúdul
a havas fejére.

Mindenki tudja,
a felhők haragja
nem tart sokáig,
a felduzzadt csermely
és patak délutánra lefut
a sűrű bokron s a mély árkokon,
s a remény színeiből
nagy hirtelen
szivárvány-hidat épít az ég
a Hargita fölé —
olyan lesz, mint egy álom.

Az út mellett
fejkendős öregasszony
áll görnyedten, hangtalan,
az ember azt hinné,
bánat sújtotta s görbíti hátát,
holott a buzogó
víz szavát hallgatva
fehér zománcos vedrébe
ivóvizet csorgat
a forráscső alatt.

Három kocsi halad
az úton felfelé,
messziről jöttek,
mert a kocsi ablakából
kíváncsian nézdelődnek.
Vajon mit csodálnak?
A havas tündéri arcát?

Vagy megérintette
őket is a hegy szelleme,
az elbűvölő idegen
vagy a szülőföld varázsa?

Dél van. A faluban
megszólal a harang,
s hangja a tölcser-völgyből
a hegy felé száll,
de messze jutva
a sűrű fenyvesnek ütközik,
míg a fából épült
kicsi templomban
a miatyánkot mondják
kórusban az egymáshoz
tartozó emberek.

Közel a házhoz a vörös,
göndör szőrű kutya
somfordál felém.
Megismert,
hogyne ismerne meg!
Amikor ide jövök,
mindig hozzám szegődik,
hűséges barátom ő,
akinek esténként
a Nagy Göncöl alatt
a kis tornácon ülve
oly sokszor mesélek.

Végre itthon vagyok.
Előttem áll moccsatlan
szent hegyünk,
mint egy égisz érő óriás,
a Hargita.
Borzos fenyves-
fejével köszönt,
ahányszor hazajövök.
A szívem elszorul:
mintha mindent
tudna rólam,
s mint tékozló fiút
mindig visszafogad.

Pomogáts Béla

Az önismeret műhelyei

I.

Erdélyi magyar szociográfia

Az erdélyi magyar művelődésben általában az irodalomnak kellett vállalnia a veszélyeztetett nemzeti tudat és identitás fenntartását. Tudományos intézmények híján az íróknak kellett elvégezniük a nemzetiségi művelődés stratégiai feladatait; a történelmi múlt feltárásával, a társadalmi valóság kutatásával és leírásával éppúgy foglalkozniok kellett, mint a nyelvműveléssel, a népművészet vagy a helyi hagyományok ápolásával. Az irodalmi kultúrának felsőoktatási intézményeket, kutatóközpontokat, tudományos szervezeteket kellett pótolnia, nem egyszer a nemzeti közösség politikai képviselőit is el kellett látnia. Innen eredt a kisebbségi-nemzetiségi irodalmak szociografikus hajlama: a kisebbségi íróknak képzett és szenvedélyes szociográfusnak kellett lennie annak érdekében, hogy feltárhassa az erdélyi magyarság társadalmi és kulturális helyzetét, felvethesse a többségi és kisebbségi nép együttélésének kérdéseit, és javaslatokat tehessen a nemzetiségi értelmiség, illetve szellemi élet tennivalóira. Az erdélyi magyar irodalmat az imént vázolt történelmi szükségszerűség vonzotta a társadalomkutatás feladataihoz. Ez a kutatómunka különben a két világháború között, majd a hatvanas évek közepétől a magyarországi szellemi életben is fontos helyet töltött be, ennek bizonyossága volt a nagy sikereket elért *Magyarország felfedezése* című könyvsorozat. Ennek a sorozatnak a kötetei megújították az ország helyzetének ismeretét, nem egyszer gyakorlati tennivalókat jelölve meg a kormányzat számára.

A szociográfiai kutatásnak nem lévén önálló műhelye, irodalmi folyóiratoknak, íróknak és regényeknek kellett vállalniuk a szociográfus munkáját, és a szép-irodalom keretei között, e kereteket állandóan tágítva kellett időről időre felmérniük az erdélyi magyarság életkörülményeit, társadalmi, gazdasági és művelődési viszonyait. A szociografikus érdeklődésnek nemes erdélyi hagyományai voltak, így Kőváry László és Benkő József, a 19. század erdélyi historikusai maguk is érdeklődtek az erdélyi társadalom tudományos vizsgálata iránt. Orbán Balázs, aki

---
